

עיונים לפרשת "ויגש" עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

שילוב כוחות

שאולי גרינפלד

פרשתנו פותחת במפגש בין שני 'אבות המלוכה' בעם ישראל, יהודה ויוסף:

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה"⁴.

והביא רש"י:

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני, ידבר נא עבדך דבר באזני אדני, ואל יחר אפך בעבדך, כי כמוך כפרעה"¹.

"ומדרש אגדה, 'להורת לפניו' - לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה".

אין זה מפגש רעים, אלא מפגש קשה ומתוח, כפי שתיארו חז"ל במדרש רבה²:

בעוד שיוסף אחראי על התחום הכלכלי, יהודה נשלח להקים ישיבה. החיבור בין הכוחות של יהודה ויוסף, יוליד את הדורות שיעברו את גלות מצרים, מבלי להתבולל בתרבות המצרית, כך שיוכלו בעת פקודה לצאת ממצרים כ'עם בני ישראל'⁵.

"כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, כי הנה המלכים, זה יהודה ויוסף, 'עברו יחדיו', זה נתמלא עברה על זה, וזה נתמלא עברה על זה".

אמנם כבר כתב מרן הראי"ה קוק זצ"ל³:

וכן לימדנו ראש ישיבת מרכז הרב, מרן הגר"א שפירא זצ"ל⁶:

"בכל מקום שהאדם נמצא בו, צריך הוא להתעלות. כל יהודי חייב לשאוף להתעלות בתורה, להתגדל, ומקום ההתגדלות הטבעי של אדם מישראל זו הישיבה, ע"י שימוש תלמידי חכמים שבה. הישיבה היא המוסד הראשון של כלל ישראל. מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו אברהם יצחק ויעקב".

"ימים רבים עברו על החכמה המְכֻנֵּית, והחַק המלא שגיאיה 'ששני כוחות המתנגדים זה את זה הם מולידים שלילה בְּהַפְגָּשָׁם' היה לקו לְהַתְעֵשִׂיה, שהיה לה כְּעַל-ברזל על צְאֻרָה. אבל באו הַנְּסִיוֹנוֹת, והתרחבה ההכרה, עד שצעדה בגאון ההחלטה, כי לא שלילה ילידו שני כוחות המתנגדים בְּהַפְגָּשָׁם, כי-אם 'כוח חיובי מחדש' שגם הוא יהיה לכוח פועל ליהנות בו בני אדם כשידעו איך להשתמש בו".

וכפי שאומרת הגמרא במסכת יומא⁷:

"דאמר רבי חמא ברבי חנינא: מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם. היו במצרים - ישיבה עמהם... היו במדבר - ישיבה עמהם".

יש מקום לחשוב, שמפגש בין שני כוחות מתנגדים, מזמין 'פיצוץ' - ששום דבר טוב לא יכול לצמוח מזה. אך הניסיון מלמד שאין זה כך. מפגש בין ניגודים דווקא יוצר הפרייה הדדית, ומוליד כוח חדש ומורכב, שיכול להביא תועלת רבה למי שיודע להשתמש בו.

החלטה זו של יעקב להטיל את האחריות על הקמת

ואכן, בהמשך הפרשה, אנו נפגשים בתפקידו של יהודה

שם מ"ו, כ"ח.	4
שמות א, ט.	5
מורשה, קובץ שיחות ומאמרים, עמ' קי"ב.	6
כ"ח, ב.	7

1	בראשית מ"ד, י"ח.
2	פרשה צ"ג, סי' ב.
3	הפסקה הראשונה ב'מעט צרי', בתחילת הספר 'אָדָר הַיָּקָר'.

רוצה לגדל במצרים דורות של תלמידי חכמים, שידעו לשלב בכוח התורה שלהם גם את הדאגה לכלל ישראל, את החשיבה של הערבות ההדדית. וזאת על ידי כך שהישיבה תוקם על ידי יהודה, 'הערב הגדול', ובראשה יעמוד לוי - התלמיד חכם, ש'תורה יבקשו מפיהו'.

תשובה שנייה השיב הרב נריה מעצמו:

"יעקב אבינו ידע שראש ישיבה תפקידו ללמוד וללמד תורה, ואילו עיסוק בבניין - להקים בית תלמוד - לשם כך יסע איש העשייה, יהודה העוסק בעניינים מלכותיים. לוי ילמד תורה בישיבה בארץ ובגלות, עד הרגע האחרון לא יתבטל מתורה לדקה. כשראש הישיבה לוי יגיע מצרימה ימצא את בית התלמוד מוכן לפניו והשיעור יימשך הלאה, שהרי אין לבטל תורה אף ליום אחד. משום כך שלח יעקב אבינו את יהודה להקים את בית התלמוד".

יעקב רצה שלוי יוכל להיות מרוכז בלימוד התורה, ולכן את העניינים הטכניים השאיר ליהודה. וכן אנו מוצאים גם לדורות, שהמגמה היתה לשחרר את הלויים ממחויבויות נוספות, כדי שיוכלו להתרכז בתפקידם כתופסי ומלמדי התורה, ושומרי משמרת הקודש. וכך כתב הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל¹⁰:

"ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו? **מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים**, שנאמר¹¹ 'יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל'. לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכוח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר¹² 'ברך ה' חילו', והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר¹³ 'אני חלקך ונחלתך'".

והרי זו סיבה נוספת לשילוב בין כוחו של יהודה, לכוחו של לוי.

הישיבה על יהודה דווקא, מעוררת תמיהה. הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה⁸ מתאר את סדר העברת הלימוד בתקופת האבות, וכך כתב:

"ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו... וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם, ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומזהיר, ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו, ויעקב אבינו למד בניו כולם **והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה** ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלמוד".

הרי שמי ששימשו בפועל כ'ראשי הישיבה' היו לוי וזרעו, ואם כן מדוע דווקא יהודה נשלח להקים את בית המדרש, ולא לוי?

ראש ישיבת כפר הרואה, הרב משה צבי נריה בספרו נר למאור⁹, הביא לכך שני תשובות. האחת בשם רבי שלמה מרדומסק:

"הערב הראשון בכלל ישראל היה יהודה, שערב להשבת בנימין. יעקב אבינו רצה שהישיבה שתוקם במצרים תהיה חדורה בהכרה של ערבות הדדית, ש'כל ישראל ערבים זה בזה', לכן שלח את יהודה כדי שיהיה היסוד של הישיבה וחינוכה נובע מתוך הרגשה של אחריות וערבות לכלל ישראל, מתוך הכרה כי האדם אינו לומד תורה רק למטרת התעלות אישית אלא גם למען שלימות הכלל, למען עילוי האומה כולה בשם כל ישראל".

המחשבה של יעקב, שהביאה אותו להפקיד את הישיבה בידי שני בעלי כוחות שונים, יהודה ולוי, חוזר לאותו רעיון שהבאנו ממרן הראי"ה קוק זצ"ל: מפגש בין כוחות שונים, יוצר הולדה של כוחות מחודשים. יעקב אבינו

10 י"ג, י"ב.
11 דברים ל"ג, י.
12 שם פס' י"א.
13 במדבר י"ח, כ.

8 א, ג.
9 עמ' 150 - 151.